

Прохорова М.Е., Матвієнко А. В.***

РУХ РОБОЧОЇ СИЛИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті розглянуто основні особливості функціонування міжнародного руху робочої сили у Європейському Союзі в період фінансової кризи. Проаналізовано характер та наслідки руху трудових ресурсів країн-учасників ЄС. Зосереджено основну увагу на взаємозалежності руху робочої сили у до кризовий та після кризовий періоди.

Ключові слова: емігранти, рух робочої сили, фінансова криза, країни-експортери, країни-імпортери, Європейський Союз, ринок праці.

В статье рассмотрены основные особенности функционирования международного движения рабочей силы в Европейском Союзе в период финансового кризиса. Проведен анализ характера и последствий движения трудовых ресурсов стран-участников ЕС. Сосредоточено основное внимание на взаимозависимости движения рабочей силы в до-кризисный и послекризисный периоды.

Ключевые слова: эмигранты, движение рабочей силы, финансовый кризис, страны-экспортеры, страны-импортеры, Европейский союз, рынок труда.

The article deals with the main features of the international labor movement in the European Union during the financial crisis. The nature and consequences of the labor movement resources of the EU's Member States are analyzed. The main attention is emphasized the interdependence of labor movement in pre-crisis and post crisis periods.

Keywords: immigrants, labor movement, financial crisis, exporting countries, importing countries, the European Union, the labor market.

Постановка проблеми. В сучасних умовах домінуючою тенденцією у міжнародних відносинах є глобалізація, одним з проявів якої виступає міжнародна міграція робочої сили. Все більшого поширення і значення набуває переміщення людських ресурсів, зумовлене соціально-економічними, військовими, етнічними та релігійними чинниками. Істотне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів актуалізує дослідження міжнародної міграції робочої сили як однієї з форм світових господарських зв'язків та її впливу на світове господарство. На даний момент Європейський Союз є одним з традиційних центрів притягання робочої сили, де загальна кількість зайнятих іноземців щорічно коливається в межах 4-7,5 млн. чоловік. Досліджуючи міграцію як економічне явище, не можна залишити поза увагою світову фі-

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету.

** студент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету.

нансову кризу, що в останні місяці корінним чином змінила хід розвитку світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало експертів розглядає міжнародний рух робочої сили як один з основних елементів сучасного розвитку світового ринку праці та міжнародних економічних відносин. Серед дослідників, які оцінюють європейський ринок праці у системі міжнародного руху трудових ресурсів варто відзначити В. Ю. Ткач, Б. І. Дяченко, В. Ю. Андреюк, А. В. Дмитрієв, Г. А. Падухов, О. Варецька, Б. Довжик. Проблема переміщення робочої сили присвячені праці вчених, таких як С. Рязанцев, О. Леонченко, О. Малиновський, В. Новик, Ю. Олефір, С. Пірожкова, О. Позняк та інші, які охарактеризували основні риси, масштаби і важливість міграційних процесів.

Формування основних тенденцій, наслідків фінансової кризи аналізуються у звітах міжнародних організацій, зокрема Міжнародній організації праці, Євростату, Європейському інституті профспілок.

Невирішена частина загальної проблеми. Міграція стає все більш важливим явищем для європейських суспільств. Моделі міграційних потоків можуть значно змінюватися з часом, розмір і склад мігрантів відображає поточні та історичні закономірності міграційних потоків. Досліджуючи стан ринку робочої сили у ЄС та тенденції його розвитку в період кризи, все частіше зустрічаються такі явища як стаф-лізинг, аутстафінг та флексибілізація. Як результат, рівень повної зайнятості постійно зростає, відбувається підвищення економічної «приспосованості» ринку праці, вираженої в загальному зниженні трудових витрат з боку підприємців, пом'якшенні трудового законодавства на користь роботодавців, стимулюванні створення робочих місць з неповним робочим днем і погодинною оплатою праці. Тобто, відбувається широке поширення гнучких і мінливих форм зайнятості, які в порівнянні з недалеким минулим можуть бути названі нестандартними або нетрадиційними. Економічні наслідки такого розвитку різноманітні і охоплюють всі сфери соціального та економічного життя суспільства.

Мета статті. Метою роботи є виявлення основних особливостей функціонування міжнародного руху робочої сили у Європейському Союзі в період фінансової кризи, у розвитку якого наявні як переваги так і недоліки для усіх учасників уже згаданого процесу. Для досягнення визначеної мети необхідно з'ясувати характер та результати мобільності трудових ресурсів країн-членів ЄС в період кризи. Необхідним вбачається розкриття наслідків від руху робочої сили як для країн-експортерів, так і для країн-імпортерів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап міжнародної міграції робочої сили характеризується певними особливостями, серед яких найбільш вагомими є: зростання ролі демографічних факторів; розширення географії міжнародної міграції робочої сили, що проявилось у зростанні кількості країн, охоплених міграційними потоками; розширення структури міграційних потоків в результаті масової міграції вчених, спеціалістів та висококваліфікованих робітників; збільшення обсягів нелегальної міграції робочої сили, особливо між країнами, що мають спільні кордони (за оцінками відповідних служб, в Західній Європі постійно перебуває не менше 3 млн. чоловік); підвищення інтенсивності міжнародної міграції робочої сили в результаті збільшення кількості та швидкості міграції населення.

В межах ЄС створено спільний ринок робочої сили, який забезпечує свободу пересування працівників між країнами - учасницями й уніфікацію трудового законодавства. Як результат, станом на 2011 р. загальна кількість іноземних робітників в Західній Європі становить понад 6,5 млн. чоловік [3]. Іноземними є половина гірників Бельгії, понад 40 % будівельників Швейцарії, майже 35 % автомобілебудівників Франції.

У 2008 р. 27 держав-членів ЄС отримали близько 2 млн мігрантів. Румуни були найбільш мобільними, наступними вважаються поляки і німці, а саме: 384 000 румунських громадян, 266 000 польських громадян і 91 000 болгарських громадян. Решта 1250 000 іммігрантів ЄС не належали до громадян країн-членів ЄС. Серед них, марокканці були найбільшою групою, кількість яких перевищує 100 000 чоловік, потім слідує громадяни Китаю, Індії, Албанії та України [1, с.18].

Більшість марокканських мігрантів в 2008 р. відправилися в Іспанію (майже 94 000) або Італію (37 000). У тому ж році, Іспанія отримала найбільшу частку китайських іммігрантів (28% або 27 000 в абсолютному вираженні). Британія була головним пунктом для громадян з Індії.

В абсолютному вираженні, Іспанія, Німеччина і Великобританія належать до країн ЄС з найвищим рівнем імміграції. Вони отримали більше половини (53%) всіх іммігрантів в 2008 р., але в той же час у них спостерігається високий рівень еміграції. Німеччина – країна, призначена для мігрантів Центральної та Східної Європи за історично сформованими передумовами, яка зберегла обмеження щодо вільного доступу до свого ринку праці до травня 2011 р., не показуючи вражаючого росту, як і раніше демонструє стійке й помірне зростання населення з Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії, без видимого ефекту кризи.

Якщо ж взяти відношення кількості національного населення і мігрантів, то Люксембург, будучи однією із найменших країн в ЄС з точки зору чисельності населення, мав найвищий рівень еміграції (20,6 емігрантів на 1000 жителів) та імміграції в ЄС у 2008 р. (36,3 іммігрантів на 1000 жителів), потім за рівнем імміграції йде Мальта (21,9) і Кіпр (17,8) [3].

Помітний вплив кризи стався в Ірландії та Великобританії – найбільших країнах-імпортерах робочої сили, де поглинається велика кількість праці емігрантів з Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії після розширення ЄС.

Британський ринок праці продемонстрував ознаки насичення у період кризи 2008 р., а Ірландія пережила значне падіння рівня населення з країн Центральної та Східної Європи. Криза у Великобританії означає, що попередній динамічний ріст населення з вищезгаданих країн восьмого розширення ЄС зупинився в 2008 р. і почав поступово знижуватися. Дійсно, до кінця 2007 р. чистий приплив міграції до Великобританії від Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії досяг свого піку в 85 000 чоловік, а потім впав до нуля до кінця 2009 р. [5]. Більш детальні дані показують, що реструктуризація мігрантів у згаданій групі країн Центральної та Східної частини ЄС відбулася в основні етапи.

У той час як загальна кількість населення з країн, які приєдналися у 2004 р. до ЄС, у Великобританії сягнула нерухомості, масова хвиля рееміграції польських громадян почала проявлятися з 2008 р. Відповідно до даних Євростату, число польських жителів у Великобританії скоротилося на 135 000 на кінець 2008 - 2009 р. [8]. У той же час приплив мігрантів з Болгарії (14,5 %) та Румунії (5,7 %) у Великобританії зріс, незважаючи на обмеження, і в результаті призвів до чистого збільшення всіх громадян з країн, які приєдналися до ЄС у 2004 р. і 2007 р. на британському ринку праці. Слідом за Британією йде Німеччина, де кількість болгарських та румунських емігрантів становить 13,4 % та 3,6 % відповідно, потім знаходиться Греція з 10,2 % болгарських громадян та Франція з 3,1 % румунів [5, с. 4].

У 2010 р., румунське населення склало 27% всіх переміщень робочої сили серед країн-учасниць ЄС, потім польські громадяни - 21%. Болгари склали 5% від усіх міграцій гро-

мадян працездатного віку у ЄС, такий ж відсоток міграцій у громадян Німеччини, Франції та Великобританії.

У більшості країн-членів ЄС спостерігаються великі потрясіння, зокрема рівень безробіття помітно збільшився з 7,1 % в 2008 р. до 9,7 % в 2010 р. Рівень безробіття коливається з нижче 5 % в Люксембурзі, Нідерландах і Австрії до 20 % в Іспанії та Латвії. У ряді країн рівень безробіття протягом 2-річного періоду (Іспанія, Ірландія, Данія) подвоївся, а в деяких країнах (країни Балтії) навіть потроївся [6, с.17].

За різними тенденціями щодо розвитку рівня безробіття у період 2007-2008 рр. видно, що європейські країни постраждали від кризи в різні моменти часу. Коли такі країни як Іспанія, Ірландія та країни Балтії вже бачили істотне збільшення безробіття, інші країни, особливо Польща, продовжували відчувати яскраво виражене зниження.

Ірландія пережила радикальні зміни міграційних тенденцій в період кризи. Кількість громадян, Центральної та Східної Європи, які досягли рекордного рівня в 2008 р. у 8% серед усієї робочої сили Ірландії, скоротилася на 25% до кінця 2010 р. [3].

Ефект від факторів тяжіння з точки зору існуючого доступу на ринок праці, попиту на робочу силу, а також культурна та мовна подібність демонструють мігранти Болгарії та Румунії. В Іспанії та Італії спостерігається вражаюче зростання населення з Болгарії та Румунії в останні кілька років (в загальній кількості 1,45 млн емігрантів в 2009 р., проте вони не набагато відстають від 1,68 млн емігрантів групи країн восьмого розширення ЄС на Схід у всьому ЄС 15 в тому ж році). У процентному вираженні громадяни у віці від 15 до 64 років мігрують серед держав-учасниць ЄС, а саме: в Іспанію мігрувало 32,2 % болгарських мігрантів і 37,3 % румунів; в Італію – 40,6 % румунів та 11,5 % болгарського населення [2, с. 29].

Особливої уваги в період фінансової кризи заслуговує флексибілізація зайнятості, яка є одним з найбільш поширених інструментів мінімізації негативних наслідків впливу кризи на зайнятість. Використання практики вимушеної неповної зайнятості роботодавцями спрямоване, з одного боку, на збереження найбільш кваліфікованого кадрового потенціалу підприємств, з другого – на стимулювання звільнень за власним бажанням або за згодою сторін. За даними Євростату, неповна зайнятість безперервно зростає в 27 країнах - членах ЄС від близько 17,6 % в 2008 р. до 18,5 % в 2010 р. від загальної зайнятості в регіоні. Частка тимчасової зайнятості у загальній чисельності зайнятих зросла до 14,6 % в 2007 р., коли вона досягла свого піку і помітно знизилася під час кризи до 13,9 % в 2010 р., таким чином повернувшись до рівня 2000 р. [6, с. 15]. Це, у свою чергу, забезпечує економію на виплаті вихідної допомоги та поліпшує показники статистичної звітності підприємств щодо вивільнення працівників внаслідок структурної кризи.

Часткова зайнятість помітно різниться в Європі, особливо у Центральній та Східній частинах держав-членів ЄС, що мають дуже малу частку, в інших – частка неповної зайнятості у загальній чисельності зайнятих становить більш ніж 25%. В Нідерландах, майже половина працездатного населення належить до працівників з неповним робочим днем. Гендерні відмінності в неповній зайнятості виражені дуже яскраво: 31,4 % жінок і лише 7,8 % чоловіків працювали неповний робочий день в 27 країнах ЄС в 2010 р. [4, с. 41]. Тим не менш, тенденція зростання неповної зайнятості починаючи з 2008 р. була у всіх країнах, крім Люксембургу, Польщі та Португалії, де відбулось незначне зниження. Естонія, Латвія, Ірландія, Угорщина, Словенія та Словаччина відображають збільшення неповної зайнятості вище середнього рівня. У чотирьох країнах з дуже високим рівнем безробіття (Естонія, Латвія, Ірландія і Словаччина), ріст частки чоловіків значно випереджає рівень частки жінок у неповній зайнятості. Важливо відзначити, що країни також істотно різ-

няться щодо середньої кількості годин при неповному робочому дню. Наприклад, в Німеччині та Швеції, які мають приблизно однакову частку неповної зайнятості у 25%, але мають значно велику різницю у середній кількості робочих годин на тиждень: 18,1 (найнижча в ЄС) і 23,5 відповідно [5, с. 7].

Щодо тимчасової зайнятості, то серед країн-членів ЄС відзначаються Польща та Іспанія (більше 25 %) і Португалія (близько 23 %), яким належать лідируючі позиції. З іншої сторони, в Румунії, Литві та Естонії частка тимчасової зайнятості становить менше ніж 5 %. За даними звіту щодо зайнятості Ради Європейського Союзу, тимчасові робітники були першими, хто втратив роботу під час кризи, скорочення робочих місць серед тимчасових працівників було майже у чотири рази вище, ніж серед працюючих на постійній основі. Пік тимчасової зайнятості у ЄС 27 припав на 2007 р. і становив 14,6 %, а у 2008 р. знизився до 14,1 % і до 13,6 % в 2009 р. [7]. Проте, останнє збільшення до 13,9% в 2010 р. показує, що існує тенденція для компаній знову наймати працівників на основі строкових контрактів або шляхом звернення до тимчасових рекрутингових агентств, що займаються лізингом персоналу, щоб отримати компетентних працівників. У 15 країнах - учасницях ЄС 1,4 млн чоловік (1,4%) належить до числа лізингового персоналу. Стаф-лізинг найбільш активно застосовується у Великобританії - 5,3% та Нідерландах - 4,4%, де велика кількість лізингового персоналу працює у державному секторі. У німецьких агентствах зайнятості, які займаються стаф-лізингом, починаючи з 2008 р. щороку працюють близько 325 000 нових працівників [6, с. 21].

За відомостями Італійського союзу торгових палат на 13 вересня 2011 р. 138 тис. іноземців прийняті на роботу на італійські підприємства (на 23,6 % менше, ніж у 2010 р.), що становить 16,3 % від загального числа прийнятих на роботу в 2011 р. В основному це підприємства з колективом більше 50-ти осіб (40,1 %), що шукають будівельників (18,2 %), робітників-фахівців (26,9 %), насамперед чоловіків (45,3 %) [3]. Такі провінції як Мантуя, Парма і Равенна вважаються з найбільшим числом прийнятих на роботу іноземців.

За даними 2010 р., в Італії перебувало 274 тис. безробітних і 2 млн 81 тис. зайнятих іноземців, з яких 628 000 - підприємців-іммігрантів [8]. Незважаючи на економічну кризу, 85,4 % іммігрантів-підприємців збираються продовжувати підприємницьку діяльність, близько 10 % мають намір покинути приватне виробництво і стати підлеглими, 3,2 % думають про повернення на батьківщину і 1,5 % хочуть застосувати свої сили в іншому напрямку.

Основними країнами походження емігрантів у 2010-2011 рр. є Марокко (16 %), Албанія (12,9 %), Румунія (11,3 %). Працюючі іммігранти щорічно відправляють додому близько 6,3 млрд євро. Середній річний дохід працюючих іноземців становить 12,5 тис. євро, середній щомісячний заробіток - 987 євро [4, с. 74]. Число мігрантів з Болгарії і Румунії залишається на дуже низькому рівні в Ірландії та Великобританії, демонструючи, що, на відміну від першого етапу приєднання в 2004 р. було введено в дію ефект перехідних заходів для працівників, коли Румунія і Болгарія вступили в ЄС в 2007 р. Те ж саме спостерігається і в Німеччині в контексті болгарських та румунських мігрантів.

Крім того, за офіційними даними Євростату, мобільність населення з Болгарії та Румунії підвищили рівень сукупного ВВП в країнах ЄС приблизно на 0,2% в короткостроковій перспективі. За даними оцінками, в Іспанії позитивний вплив на ВВП становив +1,7 %, а в Італії - +1,3 %. У той же час, ріст ВВП у Болгарії та Румунії був негативним (-9,2%), хоча грошові перекази можуть поліпшити ситуацію. Що стосується впливу на рівень заробітної плати та зайнятості в Болгарії та Румунії, то рівень заробітної плати в найближчій перспективі становить близько 0,24 %, що вище на 0,7 % ніж в Італії та Іспанії. Щодо

безробіття, то в цілому, громадяни Болгарії та Румунії становлять лише 1 % від усіх безробітних працездатного віку в країнах ЄС 15, найбільша частка, яких зосереджена в Іспанії 2,4 % та Італії 2 % [3].

У той час як число мігрантів з країн восьмого розширення ЄС досягло дуже високого рівня в Іспанії та Італії (2008 р.), емігранти з Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії не використовували можливість вільного доступу до ринків праці цих двох країн, які зняли обмеження в середині 2006 р. Іспанія та Італія послідовно показують низький рівень мігрантів з Центральної та Східної Європи протягом 2005-2009 р., який, може бути аргументовано мовними перешкодами та менш сприятливими умовами на ринку праці, ніж у Великобританії та Ірландії.

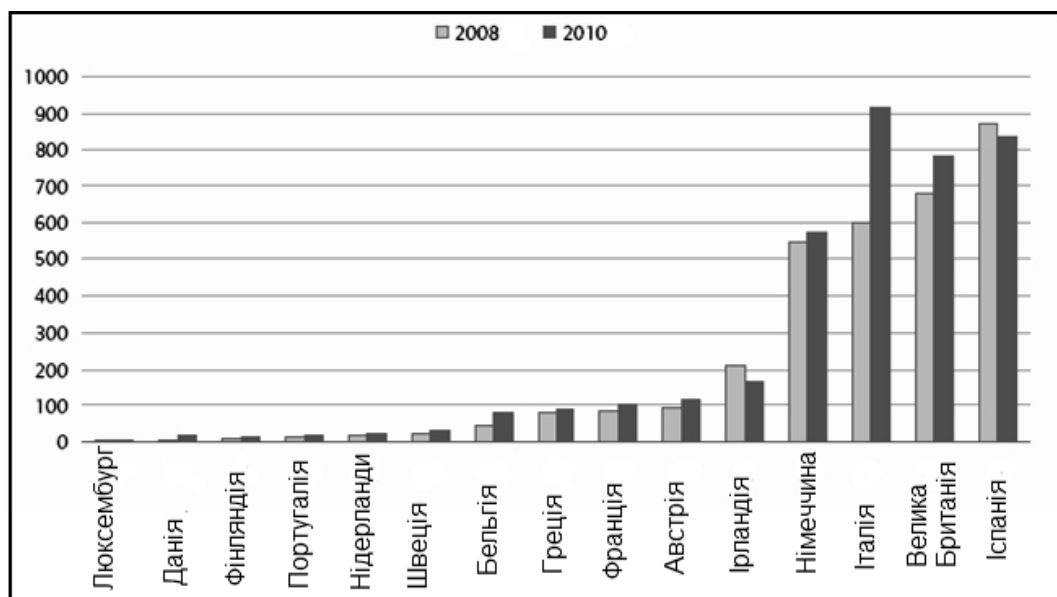

Рис. 1. Вплив кризи на емігрантів працездатного віку з країн-членів ЄС, які приєдналися у 2004 р. у ЄС 15 (тис.)

Джерело: Office for National Statistics (ONS) (2010) Migration Statistics Quarterly Report, No. 6: 26 August 2010.

На рис. 1 видно, що тільки в двох приймаючих країнах, Іспанії та Ірландії, спостерігається зниження населення працездатного віку з країн-членів Східної частини ЄС в найінтенсивніший період кризи. Це в значній мірі можна пояснити впливом фінансової кризи на їх ринку праці на зростання безробіття (з 4,6 % - 2008 р. до 12 % - 2010 р. Ірландія та з 8,3 % - 2008 р. до 18,1 % - 2010 р. Іспанія) і зниження рівня зайнятості. Всі інші країни ЄС 15 відзначаються ростом з вражаючим збільшенням у понад 300 тис. мігрантів Центральної та Східної Європи (переважна більшість з Болгарії та Румунії). У період 2008-2010 рр. польське населення працездатного віку збільшилося на 342 тис., з яких значна частина являє собою чисту рееміграцію [7].

За офіційними статистичними даними Латвії, наведено дуже оптимістичні показники щодо жителів Латвії, що відправилися в тривалу міграцію закордон (в середньому 6-8 тис. на рік). Оброблені дані Центрального статистичного бюро стверджують, що в 2010 р., в Латвії, через тривалу міграцію, число жителів зменшилося на 7912 осіб, що більше ніж в 2009 р., коли число жителів Латвії через цей ж фактор, скоротилися на 4700 осіб. Країнами, в які найбільше емігрувало жителів Латвії, були Великобританія (2,9 тис.) та Ірландія (1,1 тис.). Еміграція у Великобританію збільшилася в 2,2 рази, в Данію в 2,1, в

США в 2 рази, до Ірландії в 1,9 рази, до Франції в 1,6 разів [9]. Однак, за неофіційними підрахунками виходять більші дані: за 10 місяців 2010 р. країну покинуло близько 30 000 чоловік - стільки ж, скільки за відомостями 2009 р. [1, с. 67]. Тенденція останнього часу – країну залишають кваліфіковані працівники, проте порівняно небагато з них, виїхавши, працюють по своїй спеціальності. Більшість виконує малокваліфіковану роботу, заробляючи більше, ніж у Латвії. Нова хвиля міграції робочої сили передбачалася після відкриття в 2011 р. ринків праці Німеччини та Австрії.

Через низьку заробітну плату Латвія не цікава іноземним робітникам (гастарбайтерам) з третіх країн світу. Окрім того, громадян цих країн можна приймати на роботу, якщо отримано дозвіл на проживання або є віза з правом працювати в країні. Найбільше офіційно зареєстрованих іноземних робітників надходить з країн СНД: Росії, України і Білорусії.

У той час як число зайнятих громадян почало знижуватись у всіх країнах-імпортерах робочої сили під час кризи, за винятком Німеччини (рівень безробіття становив у 2008 р. 8,7%, а у 2010 р. – 7,8%) і Люксембурга (рівень безробіття у 2008 р. 4,1%, а у 2010 р. – 5,2%), кількість емігрантів з Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини, Болгарії, Румунії та Чехії зросла у всіх країнах, за винятком Іспанії та Ірландії. [2, с. 33]. У цих двох країнах-імпортерів робочої сили, де рівень зайнятості емігрантів з Центральної та Східної Європи впав, мігранти постраждали більше місцевого населення, які зазнали менших невдач у сфері зайнятості.

З урахуванням абсолютної чисельності мігрантів працездатного населення і робітників, можна звернути увагу на розміри цих груп населення у сфері зайнятості та безробіття в країнах-експортерах.

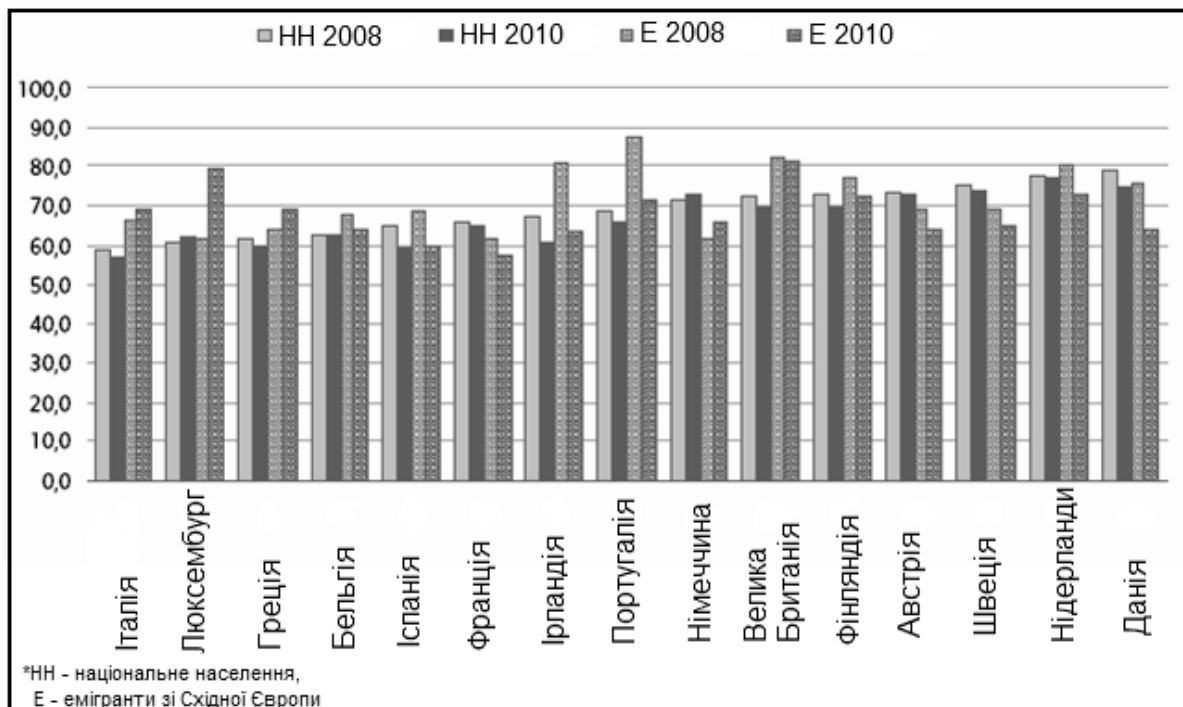

Рис. 2. Рівень зайнятості національного населення та емігрантів зі Східної Європи до і після кризи, (%)
Джерело: Eurostat, European Labour Force Survey.

На рис. 2 показано розвиток рівня зайнятості національного населення і мігрантів з країн-членів Центральної та Східної Європи в період кризи. До кризи рівень трудящих-мігрантів з уже згаданого регіону був вищий, ніж рівень зайнятості громадян у більшості

приймаючих країн. Винятком в цьому відношенні є Франція, Німеччина, Австрія, Швеція і Данія.

В ході кризи відносини між рівнем зайнятості місцевого та іноземного населення змінилися в різних країнах. Наприклад, зміни динаміки зайнятості в період кризи (2008 - 2010 р.) для громадян і емігрантів у приймаючих країнах більш чітко показано на рис. 3.

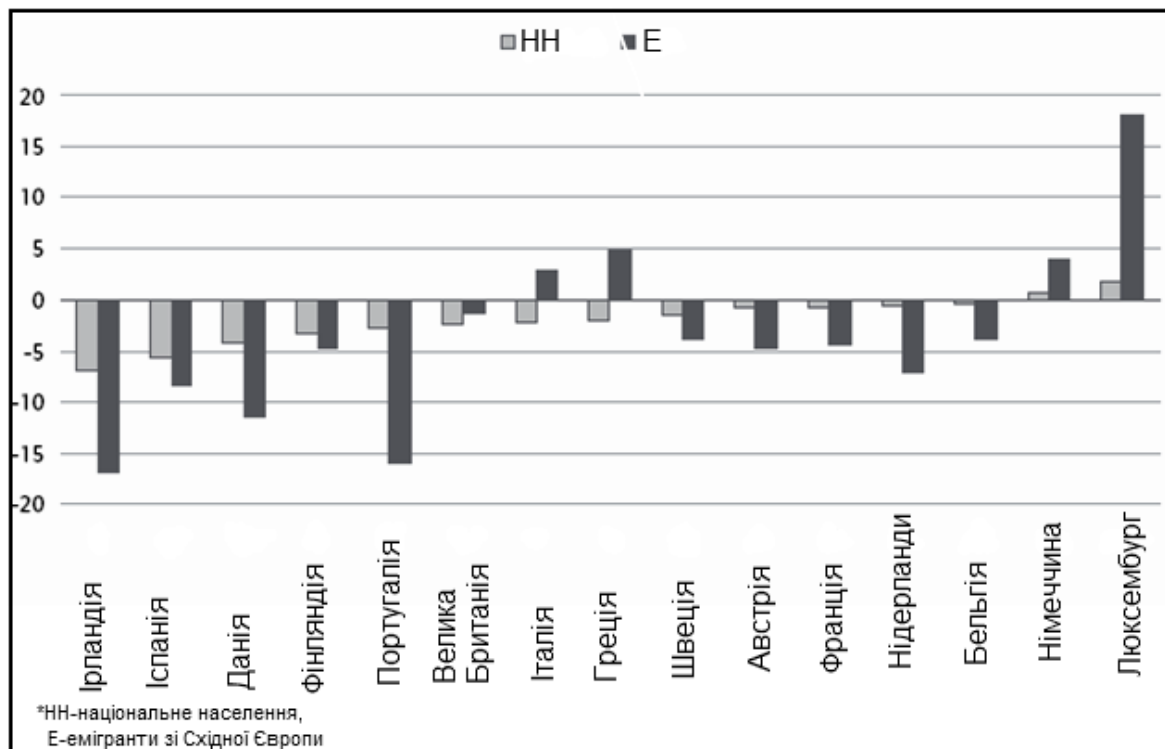

Рис. 3. Зміна рівня зайнятості серед національного населення та емігрантів до ЄС 15 протягом кризи, (%)
Джерело: Leschke, J. *Has the economic crisis contributed to more segmentation in labour market and welfare outcomes?* Brussels: ETUI, 2012. – P. 41.

У 10 з 15 приймаючих країн ЄС в період кризи рівень зайнятості громадян-мігрантів зі Східної частини ЄС, які постраждали зменшується в порівнянні з місцевими громадянами. Це стосується Іспанії, Ірландії та Португалії. У Великобританії швидкість падіння зайнятості робочих зі Східної Європи менша, ніж у місцевих жителів, у той час як в Греції та в Італії рівень зайнятості громадян даного регіону зріс, а рівень зайнятості місцевих громадян зменшився. У Німеччині та Люксембурзі під час фінансової кризи рівень зайнятості емігрантів зі Східної Європи збільшився більше ніж національного населення (рис. 3).

До кризи, рівень безробіття серед емігрантів Східної частини ЄС був вищим, ніж громадян у всіх приймаючих країнах, для яких наявні дані, за винятком Великої Британії та Нідерландів. Рівень безробіття серед емігрантів з Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чехії змінився в приймаючих країнах в період кризи на користь національного населення.

В Бельгії, Ірландії, Іспанії, Франції, Нідерландах і Швеції рівень безробіття серед мігрантів значно збільшився, ніж для національного населення під час кризи, тоді як у Німеччині та Люксембурзі рівень безробіття знижувався відповідно до розвитку серед громадян. Великобританія продемонструвала подібне зростання безробіття серед національного населення і працівників-емігрантів. Ріст і рівень безробіття мігрантів Цент-

ральної та Східної Європи особливо високі в Іспанії та Ірландії, де ці показники значно перевищують середній показник безробіття по країні.

Висновки. Таким чином, для основних тенденцій руху робочої сили всередині ЄС протягом кризи характерні складні процеси у швидко мінливому середовищі. Основними рушійними силами змін були наслідки кризи на ринку праці країн-експортерів та імпортерів робочої сили, а також зміна політики в різних країнах, які застосовували або скасовували різні перехідні заходи в різний час.

Основні тенденції можна підсумувати наступним чином:

- продовження чистого припливу населення з Центральної та Східної Європи до ЄС 15 (за винятком Ірландії та Іспанії);
- цей чистий приплив приховує зміни в країнах-імпортерах робочої сили, такі як рееміграції, наприклад Польща;
- у той час як число зайнятих громадян скоротилося у всіх приймаючих країнах за винятком Німеччини і Люксембурга, число зайнятих емігрантів з країн Центральної та Східної Європи збільшилось у всіх країнах, крім Іспанії та Ірландії;
- у той же час рівень зайнятості емігрантів з Центральної та Східної Європи прямує до зниження швидше, ніж у національного населення;
- рівень безробіття серед емігрантів ЦЄ в цілому збільшився в більшій мірі, ніж національного населення.

Криза мала прямий вплив на тимчасову роботу в тому, що в більшості країн, на першому етапі кризи, тимчасові робітники були першими, хто втратив свої робочі місця, в той час як у другій фазі кризи для великої частини робітників були створені нові робочі місця на тимчасовій основі. З іншого боку, часткова зайнятість продовжує зростати під час кризи. Люди з низьким рівнем освіти та молодь особливо постраждали від безробіття. Крім того, в результаті кризи у країнах спостерігався не тільки ріст безробіття, а й – ріст неповної зайнятості. Тенденції тимчасової зайнятості були більш різноманітними в країнах, які особливо сильно постраждали під час кризи, використовуючи тимчасову зайнятість в якості стратегії до зовнішньої адаптації (зокрема, Іспанія) та інші (Ірландія, Латвія і Естонія), де частка тимчасових робочих місць в загальній зайнятості зростала незважаючи на зростаючий рівень безробіття.

Як правило, рівень зайнятості трудових мігрантів більш чутливо реагував на потрясіння на ринку праці, ніж рівень зайнятості місцевого населення. В певній мірі праця мігрантів функціонує в якості буфера на ринку робочої сили в більшості приймаючих країн. Водночас, на тлі тривалого припливу населення працездатного віку, було зниження ступеня використання праці мігрантів в країнах-імпортерах робочої сили під час кризи, як це відображено у вищій активності та темпах безробіття громадян-емігрантів з країн Центральної та Східної Європи.

Список використаної літератури:

1. Anthony Albertinelli, Bettina Knauth, Katarzyna Kraszewska, David Thorogood. Migrants in Europe: a statistical portrait of the first and second generation. European Union, 2011. – 155 p.
2. Bela Galgyczi, Janine Leschke, Andrew Watt. Intra-EU labour migration: flows, effects and policy responses. European trade union institute, 2011. – 46 p.
3. Eurostat (2012) European Labour Force Survey. – [Електр. Ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/introduction

4. Eurostat: Labour market statistics. European Union, 2011 – 115 p.
5. Elspeth Guild, Sergio Carrera. Labour Migration and Unemployment What can we learn from EU rules on the free movement of workers? Centre for European Policy Studies, 2012. – 14 p.
6. Leschke, J. Has the economic crisis contributed to more segmentation in labour market and welfare outcomes? Brussels: ETUI, 2012. – 51 p.
7. Leschke, J., A. Watt (2010) 'How do institutions affect the labour market adjustment to the economic crisis in different EU countries?' Working Paper 2010, Brussels: ETUI. – [Електр. Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etui.org/research/activities/Employment-and-social-policies/Reports-and-working-papers/WP-2010.04>
8. Office for National Statistics (ONS) (2010) Migration Statistics Quarterly Report, No. 6: 26 August 2010. – [Електр. Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statistics.gov.uk/pdfdir/mig0810.pdf>
9. Центральне статистичне бюро Латвії. – [Електр. Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csb.gov.lv/en>